

אגדת הימים

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

ערכין יא | מנין לעיקר שירה מן התורה?

עבודת הקודש הופכת לשיר, שיר הופך לעבודת קודש

שירת הלויים נחשבת לאחד המרכיבים המרכזיים בבית המקדש, ולכן מפתיע לראות שהגמרא זקוקה למקור כדי ללמוד עליה. מפתיע עוד יותר להעיקף מבט על חלק מהמקורות, לראות שהם לקוחים משמואל ודברי הימים, ולהיזכר שיש שם פסוקים מפורשים על שירת הלויים. אם כן, מה חסר לגמרא? ומדוע לא נחה דעתה של הסוגיה, עד שהיא מביאה עשר תשובות לשאלה? מבין עשר התשובות, נפתח באלו שקשורות לחלק האחרון של השאלה – אם יש פסוקים מפורשים על שירת הלויים, מדוע עדיין יש צורך במקור. תוספות שואלים זאת, ומסבירים שהגמרא מחפשת מקור מהתורה דווקא. כאשר היא מביאה פסוק מהנ"ך, אין כוונתה שהוא המקור לצורך בשירה, אלא שבעזרתו אנחנו יכולים לזהות את הצורך בשירה גם בתורה עצמה. כשלומדים על השירה מ"יסור במשא" ו"שאו זמרה" – לא פסוקים אלה עצמם הם המקור, אלא הפסוקים על משא הלויים. התורה אומרת שהם צריכים לעבוד עבודת משא, והגמרא לומדת כי גם השירה נחשבת לעבודת משא. גם את הקול נושאים.

כך ממקדים תוספות את השאלה: השאלה היא מה המקור לשירה מהתורה. ועדיין צריך להבין – למה זה משנה? מה רע אם המקור יהיה רק מהנביאים? נשים לב לקו החורז את המקורות מהתורה. תשובה אחת לוקחת את מושג השירות, ומציינת שהוא צריך לשאת את שם ה'. תשובות אחרות לוקחות את מושג העבודה, ומוסיפות שהעבודה צריכה להיות בשמחה או שיש עבודה הנלווית לעבודה אחרת. הזכרנו את התשובות שמרחיבות את המשא לנשיאת קול. רוב התשובות, אם כן, פונות למושגים שקשורים לעבודה המחייבת של הלויים, ומוסיפות להם נופך של שמחה וחיות. עבודה אינה רק עול, היא גם שמחה. משא אינו רק מאמץ כבד, הוא גם שיר.

מהמקורות בנ"ך אפשר היה להסיק שעניין השירה מתחיל מהנביאים, ואינו תואם את רוח התורה. התורה עניינה מצוות, חוקים, מחויבות. למעט במקרים חריגים,

היא אינה עוסקת בשירה באופן גלוי. אפשר היה להעלות על הדעת שדוד המלך החליט להפוך את עבודת ה' ה"כבדה" לקלילה ושמחה יותר. מבהירה הגמרא כי אין זה נכון: גם לפי התורה, השירה היא חלק בלתי נפרד מעבודת ה'.

כאמור, עשר תשובות מופיעות בגמרא, אם כי ארבע מהן בנויות על אותו עיקרון – הרחבת המושג משא (כך שאפשר לומר שאלו שבע תשובות שהן עשר, בדומה לתיאור הכינור בהמשך הסוגיה – בעולם הזה היו בו שבעה נימים, כמספר התווים בסולם המוזיקלי, ולעתיד לבוא יהיו עשרה). שלוש התשובות האחרונות שונות, ואינן נוגעות במושגי העבודה. השמינית מרחיקה לכת עד מעמד הר סיני, ומזהה כבר שם את הופעת הקול בתור חלק מהתגלות ה'. התשובה הבאה היא הפסוק שבו באמצע הנגינה בחנוכת בית ראשון, שורה השכינה במקדש. נראה שמקור זה, כמו המקור שלפניו, מבהיר שעל ידי השירה מופיעה השכינה. המקור האחרון שונה מאוד, במובן מסוים בכיוון נגדי: הוא אינו מפיח רוח של חיות ושמחה בעבודה, אלא הופך אותה דווקא למחייבת יותר, חייבים עליה מיתה. מסתבר שלחיבור בין התורה לנביאים יש שני צדדים: עבודת המקדש נעשית חיה ורעננה יותר, ואילו השירה נעשית מחייבת וקריטית יותר,

בנוגע למקור השני מתפתח דיון – המקור הוא שעבודת ה' צריכה להיות בשמחה ובטוב לבב. הגמרא מקשה שגם התורה משמחת, והתשובה היא שלא כתוב עליה שהיא משמחת וגם טובה. ממשכה הגמרא ומקשה שעל ביכורים כתוב "ושמחת בכל הטוב", ומתרצת שצריך שמחה וטוב לבב. על שני מושגים אלה אומר הראי"ה (מוסר אביך א, ח) ששמחה קשורה למפגש עם מציאות עליונה, וטוב לבב קשור לתחושה הפנימית. התורה עשויה להיות חיצונית לאדם; השירה חיונית כדי שהשמחה תפגוש את ההכרה הפנימית, ותתיישב עם לבו של האדם.

אמר רב יהודה אמר שמואל: מנין לעיקר שירה מן התורה? שנאמר: ושרת בשם ה' א- להיות, איזהו שירות שבשם? הוי אומר: זה שירה... רב מתנה אמר, מהכא: תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב? הוי אומר: זה שירה. ואימא: דברי תורה, דכתיב: פקודי ה' ישרים משמחי לב? משמחי לב איקרי טוב לא איקרי. ואימא: בכורים, דכתיב: ושמחת בכל הטוב? טוב איקרי, טוב לבב לא איקרי. רבי יונתן אמר, מהכא: ולא ימותו גם הם גם אתם, מה אתם בעבודת מזבח, אף הם בעבודת מזבח.